

Agata Płachecka¹

Reakcje przedstawicieli Konferencji Episkopatu Polski na przypadki nadużyć seksualnych wobec nieletnich ze strony podległych im duchownych w latach 2001–2015

STRESZCZENIE Artykuł koncentruje się na wyeksponowaniu początków trudnego, trwającego do dzisiaj procesu rozliczenia polskiego Kościoła katolickiego z problemu pedofilii. Celem artykułu jest zaprezentowanie reakcji Konferencji Episkopatu Polski związanych z ujawnianymi w mediach przypadkami nadużyć seksualnych ze strony duchownych w latach 2001–2015. Szczególne znaczenie odegrała w tym kontekście nie tylko krytyczna analiza publicznych wypowiedzi poszczególnych przedstawicieli KEP, lecz także inicjowane przez nią działania związane z wypracowywaniem pierwszych standardów ochrony małoletnich w polskim Kościele katolickim. W tym kontekście kluczowa okazała się kwerenda materiałów źródłowych poświęconych pierwszym przypadkom pedofilii w polskim Kościele katolickim, takim jak sprawa abp. Juliusza Paetza, ks. Michała M. z Tylawy czy dwie głośne sprawy dotyczące nadużyć seksualnych ze strony polskich duchownych na Dominikanie: ks. Wojciecha Gila i nuncjusza apostolskiego abp. Józefa Wesołowskiego. Istotną rolę odegrała także pierwsza książka poświęcona problemowi pedofilii w polskim Kościele, którą w 2013 r. wydał w Polsce holenderski dziennikarz Ekke Overbeek. Zastosowanie metody prawnoinstytucjonalnej pozwoliło na zbadanie procesu kształtowania kościelnych standardów ochrony małoletnich mających swój wyraz w dokumencie *Wytycznych dotyczących wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*. Kształtowanie wspomnianych standardów miało swój wyraz także w powołaniu urzędu Koordynatora ds. ochrony dzieci i młodzieży przy KEP w 2013 r., jak również w powołaniu rok później działającego do dzisiaj Centrum Ochrony Dziecka.

¹ Agata Płachecka, dr, Instytut Nauk o Polityce i Administracji, Uniwersytet Zielonogórski, e-mail: a.plachecka@inpa.uz.zgora.pl, ORCID: 0000-0002-2857-2452.

SŁOWA KLUCZOWE Konferencja Episkopatu Polski, Kościół katolicki, pedofilia w polskim Kościele katolickim, Koordynator ds. ochrony dzieci i młodzieży, arcybiskup

Wprowadzenie

W polskim systemie prawnym, zgodnie z art. 200 § 1 Kodeksu karnego, *pedofilia*, a także *czyny o charakterze pedofilnym* traktowane są jednoznacznie jako przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, zaliczając się tym samym do przestępstw ściganych z urzędu, podlegających karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12 (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., t.j. Dz.U. 2025, poz. 383). Warto zwrócić uwagę na to, że w prawie kanonicznym długo dominowało podejście wewnątrzinstytucjonalne, zgodnie z którym przestępstwa te postrzegano jako wykroczenie przeciwko wolności seksualnej i moralności. Jak zauważył w jednej ze swoich publikacji kanonista Florian Lempa, prawo kanoniczne w swojej istocie nie obliguje ordynariusza lub hierarchy do wszczęcia postępowania karnego, lecz pozostawia to ich roztropnemu uznaniu (Lempa, 2013, s. 44). W konsekwencji w systemie prawa kanonicznego nie obowiązuje zatem pojęcie przestępstw ściganych z urzędu. Jakkolwiek dostrzec należy podejmowane w ostatnich latach przez Stolicę Apostolską konkretne działania, a także zmiany na rzecz ochrony małoletnich przed nadużyciami seksualnymi ze strony duchownych. Niemniej zauważyć trzeba, że zupełnie różne podejście do krzywdy względem nieletnich miało istotny wpływ na tendencję ujawniania wspomnianych przestępstw po wielu latach. Istotna różnica w podejściu do tego rodzaju przestępstw dotyczy także tego, że w doktrynie Kościoła rzymskokatolickiego rozróżnia się dwie postacie nadużyć seksualnych rozumiane jako *pedofilia*, czyli nadużycie seksualne z dzieckiem przed okresem dojrzewania (do 13 r.ż.), a także *efebofilia*, czyli nadużycie seksualne z osobą po rozpoczętym dojrzewaniu, tj. po 13 r.ż. (Jarząbek, 2019).

Pierwsze sygnały o problemie pedofilii w polskim Kościele katolickim zaczęły docierać do opinii publicznej prawie 20 lat temu. Nadużycia seksualne ze strony duchownych z biegiem czasu stały się ważkim problemem społecznym dyskutowanym nie tylko w mediach, lecz ze względu na szczególny charakter relacji prawnych między państwem polskim a Kościołem katolickim także w środowisku naukowym. Pomimo że do dzisiaj nie jest znana realna skala tego procederu, zauważyć należy, iż kluczową rolę na przełomie dwóch ostatnich wieków w gromadzeniu danych dotyczących przypadków pedofilii ze strony katolickich duchownych w Polsce odegrały media.

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie reakcji Konferencji Episkopatu Polski na pierwsze udokumentowane przypadki pedofilii w polskim Kościele katolickim. Wspomniane reakcje obejmują nie tylko publiczne wypowiedzi poszczególnych hierarchów, lecz także inicjatywy podejmowane przez KEP na rzecz osób skrzywdzonych. Przyjęty zakres czasowy, obejmujący lata 2001–2015, jest szczególnie znaczący w wypracowywaniu przez KEP pierwszych standardów ochrony małoletnich. Były one odpowiedzią polskich hierarchów na rosnącą częstotliwość ujawnianych w mediach skandali seksualnych z udziałem polskich duchownych. Kluczową rolę w procesie badawczym odegrała krytyczna analiza treści oraz metoda prawno-instytucjonalna.

Nadużycia seksualne duchownych w Polsce – pierwsze ujawnione przypadki i reakcje przedstawicieli KEP

Pierwsze sygnały świadczące o tym, że pedofilia jako patologia społeczna występuje także w środowisku polskich duchownych zaczęły docierać poprzez środki masowego przekazu już w 2001 r. To wówczas na łamach prasy publikowano pierwsze informacje o nadużyciach seksualnych ze strony abp. Juliusza Paetza oraz księdza Michała M. z Tylawy. Zaprezentowany na łamach *Rzeczpospolitej* artykuł zatytułowany *Grzech w pałacu arcybiskupim* formułował poważne zarzuty seksualnego wykorzystywania młodych kleryków poznańskiego seminarium przez abp. Paetza (JM & JS, 2002). Zarzuty stawiane hierarsze zbadała wówczas Komisja Watykańska. W wyniku przeprowadzonego śledztwa nałożono na niego kary kanoniczne w formie zakazów dotyczących odprawiania mszy, udzielania sakramentów na terenie archidiecezji poznańskiej oraz wyświęcania księży (Zakolska & Kropiwiec, 2024). Zakres kar w 2013 r. poszerzono o zakaz uczestnictwa w kościelnych uroczystościach (Wilczyński, 2016).

Warto zwrócić uwagę, że kiedy w 2001 r. zaczęły pojawiać się pierwsze niepokojące informacje o nadużyciach seksualnych abp. Paetza, grupa biskupów pomocniczych oraz księży diekani archidiecezji poznańskiej opublikowali publiczne oświadczenie (Stopka, 2019). Przekonywali w nim o wielkich zasługach hierarchy, podkreślając swoją lojalność oraz oddanie względem jego osoby (Stopka, 2019). W późniejszych latach nałożone na arcybiskupa zakazy były permanentnie łamane. W 2016 r. zapowiedział on swój udział w uroczystej mszy z okazji 1050. rocznicy chrztu Polski (*Dziennik Gazeta Prawna*, 2019). Wówczas zainterweniował nuncjusz apostolski w Polsce, który publicznie przypomniał duchownemu o nałożonych karach (*Dziennik Gazeta Prawna*, 2019). Także

w 2019 r. abp Paetz koncelebrował mszę podczas pogrzebu prałata Mariana Lewandowskiego. Kuria po interwencji dziennikarzy usunęła zdjęcia z uroczystości ze swojej oficjalnej strony internetowej (*Dziennik Gazeta Prawna*, 2019). Publiczne przeprosiny ze strony przedstawicieli KEP za zgorszenie i krzywdę, które swoim zachowaniem spowodował abp Paetz, miały miejsce po ponad 15 latach od momentu ujawnienia sprawy. Forma przeprosin, a także zastosowane w nich zabiegi retoryczne wzbudziły jednak spore wątpliwości co do tego, na ile polski Kościół faktycznie stanął po stronie ofiar. 1 grudnia 2019 r. abp Stanisław Gądecki przeprosił publicznie za zgorszenie, jakie miało miejsce w archidiecezji poznańskiej, zwracając się do ofiar następującymi słowami: „[...] z głębi serca przepraszam osoby, które czują się skrzywdzone” (za: Mz, 2019). Powyższe słowa świadczyły o tym, że ktoś mógł *czuć się* skrzywdzony przez abp. Paetza, lecz niekoniecznie był. Kolejną sprawą prezentującą zdystansowany stosunek KEP wobec problemu pedofilii w polskim Kościele katolickim była reakcja na zarzuty wobec księdza Michała M. z Tylawy. O sprawie już w 2001 r. pisał katolicki kwartalnik *Więź*. Redaktor Jacek Borkowicz opublikował w artykule między innymi fragmenty zeznań lokalnej społeczności: „Koszmar zaczyna się już w zerówce. Na lekcjach religii na środku klasy ksiądz sadza na kolana wybrane dziewczęta i przytrzymując je siłą, całuje, ściska, dotyka w miejscach intymnych. Ksiądz nie ukrywa specjalnie swoich skłonności. Wiedzą o tym ludzie” (DJ, 2020). W 2004 r. za molestowanie sześciu dziewczynek ksiądz Michał M. został skazany na dwa lata więzienia w zawieszeniu na pięć lat. Kiedy redaktor naczelny kwartalnika *Więź* w 2012 r. zachęcał abp. Józefa Michalika do kontaktu z ofiarami księdza z Tylawy, usłyszał od niego, iż skoro skazany ksiądz nie poszedł odsiadywać kary do więzienia, to sprawa nie była jednoznaczna (DJ, 2020).

Historia księdza z Tylawy wróciła do mediów w 2020 r. na antenie telewizji TVN24. Okazało się bowiem, że prawie 20 lat po wyroku skazującym ksiądz Michał M. nadal odprawia msze, prowadzi różaniec na antenie Radia Maryja i zasiada w lokalnej kapitule kolegiackiej (TVN24, 2019). Jak zwrócił uwagę w 2020 r. redaktor naczelny tygodnika *Więź* Zbigniew Nosowski: „Do dziś żaden przedstawiciel archidiecezji przemyskiej nie zadał sobie trudu skontaktowania się z kobietami skrzywdzonymi w Tylawie, mimo upływu prawie 20 lat od ujawnienia sprawy” (za: DJ, 2020). Po emisji reportażu w 2020 r., czyli dopiero 16 lat po skazaniu duchownego, ksiądz Michał M. decyzją Stolicy Apostolskiej otrzymał zakaz odprawiania mszy z udziałem wiernych (Sp, 2020).

W 2013 r. polską opinią publiczną wstrząsnęła sprawa księdza z warszawskiego Tarchomina, którego wyróżniono funkcją probostwa pomimo prawomocnego

wyroku skazującego za nadużycia seksualne wobec nieletnich. Jak wskazano we fragmentach zeznań, podczas wcześniejszej posługi w parafii w Otwocku w 2001 r.: „ów ksiądz zapraszał chłopców do siebie, pokazywał im filmy pornograficzne, upijał, a potem całował w usta i dotykał genitaliów” (Jakubowski, 2013). Z zeznań psychologa, któremu zwierzył się jeden z molestowanych mężczyzn, wynikało, że informował o tej sprawie kurię warszawsko-praską już w 2011 r. (Jakubowski, 2013). W tym przypadku wizerunek polskich hierarchów niewątpliwie skompromitował ówczesny kanclerz kurii warszawsko-praskiej ks. Wojciech Lipka. Podczas konferencji prasowej poświęconej sprawie skazanego proboszcza z Tarchomina powiedział, iż widniejące w wyroku zarzuty „innych czynności seksualnych” to kwestia podlegająca interpretacji. To jego zdaniem tłumaczyło decyzję kurii warszawsko-praskiej, która uhonorowała funkcją proboszcza księdza Grzegorza K. pomimo wyroku skazującego (Arb, 2013).

Po kontrowersyjnych słowach kanclerza kurii na antenie Telewizji Polskiej na przeprosiny zdecydował się abp Henryk Hoser: „Przepraszam, jeżeli sytuacja sprawiała wrażenie, że doszło do próby pomniejszenia, niedostrzeżenia powagi przestępstwa” (za: Krzyżak, 2013). Poinformował jednocześnie o zdymisjonowaniu ks. Lipki z funkcji kanclerza. W przeprosinach po raz kolejny użyto zabiegu retorycznego polegającego na domniemaniu, że coś mogło sprawić wrażenie zaniechań, lecz niekoniecznie tak było. Charakter przywołanej wypowiedzi potwierdzał trwającą długi czas tendencję wśród hierarchów polskiego Kościoła katolickiego do przedkładania obrony wizerunku instytucji ponad dobro osób skrzywdzonych.

Kolejne ujawniane w mediach przypadki nadużyć seksualnych ze strony duchownych coraz częściej wywoływały KEP do odpowiedzi. Stawiane pytania dotyczyły możliwej skali problemu pedofilii w polskim Kościele oraz pomysłu na skuteczne rozliczanie nie tylko tych duchownych, którzy dopuścili się nadużyć seksualnych, lecz także ich zwierzchników, którzy te sprawy tuszowali. W 2013 r. polskie media informowały o skandalu seksualnym z udziałem przebywającego na Dominikanie ks. Wojciecha Gila. Za duchownym podejrzewanym o pedofilię wystawiono czerwoną notę Interpolu (Nsz & bgr, 2013). Dziennikarze dominikańskiej telewizji opublikowali fragmenty materiału dowodowego zgromadzonego przez tamtejszą prokuraturę zawierające między innymi zeznania świadków, a także materiały pornograficzne z udziałem nieletnich pochodzące z zabezpieczonego w śledztwie komputera ks. Gila (Nsz & bgr, 2013). Sprawa zakończyła się w 2015 r. wyrokiem skazującym byłego już księdza na karę 7 lat pozbawienia wolności (Sporniak, 2015).

Sprawa ks. Gila była w 2013 r. drugim przypadkiem zarzutów wobec polskiego duchownego na Dominikanie, gdyż równolegle toczyła się sprawa nuncjusza apostolskiego abp. Józefa Wesołowskiego. Hierarcha był jednocześnie pierwszym w Polsce, wobec którego Kongregacja Nauki i Wiary zdecydowała o „karnym wydaleniu ze stanu duchownego” (IAR/PAP/iz, 2014). W 2015 r. zmarł on jednak w Watykanie, nie doczekawszy procesu karnego przed tamtejszym sądem (PAP, 2015). Pomimo kary wydalenia ze stanu duchownego w oficjalnych notach biura prasowego Stolicy Apostolskiej Józef Wesołowski figuruje jako „Jego Eksceleńcja arcybiskup” (PAP, 2015).

W obliczu skandali seksualnych z udziałem polskich duchownych, które regularnie pojawiały się w mediach, głos postanowił zabrać ówczesny przewodniczący KEP abp Józef Michalik. Niemałe oburzenie wywołała w 2013 r. jedna z jego wypowiedzi dotycząca problemu pedofilii w polskim Kościele, za którą później publicznie przeprosił. Chodzi dokładnie o słowa: „Słyszemy nieraz, że to często wyzwała się ta niewłaściwa postawa, czy nadużycie, kiedy dziecko szuka miłości. Ono łgnie, ono szuka. I zagubi się samo i jeszcze tego drugiego człowieka wciąga” (MAC/tr, 2013). Powyższej argumentacji hierarcha użył dla poparcia postawionej przez siebie wcześniej tezy, że wielu molestowań dałoby się uniknąć, gdyby relacje między rodzicami były zdrowe (MAC/tr, 2013). W wyniku medialnego skandalu, który spowodowała powyższa wypowiedź, abp Michalik publicznie przeprosił za swoje słowa, określając je jako „lapsus językowy” (IAR / Polskie Radio 24, 2013).

W związku z ujawnianymi w mediach przypadkami nadużyć seksualnych na Dominikanie KEP zwołała publiczną konferencję, na której zapewniono, iż polski Kościół bardzo poważnie podchodzi do problemu pedofilii wśród duchownych. Prymas Wojciech Polak, przypomniał, że Konferencja przyjęła *Wytyczne dotyczące postępowania wobec przypadków pedofilii* jeszcze w 2009 r. (Baliszewski, 2013). Według hierarchy polski Kościół już wówczas podejmował refleksję nad tym, w jaki sposób czynić ośrodki szkolne, młodzieżowe czy dziecięce bardziej bezpiecznymi (Baliszewski, 2013). Przypomniał także, że biskup nie musi zawieszać kapłana, jeśli uzna, że oskarżenia są fałszywe, a nie ma jeszcze wyroku sądu (Baliszewski, 2013).

W 2013 r. ukazała się pierwsza książka dotycząca problemu pedofilii w polskim Kościele, której napisania podjął się holenderski korespondent dzienników *Trouw* i *Het Financieele Dagblad* w Warszawie, Ekke Overbeek. Książka nosi tytuł *Lękajcie się. Ofiary pedofilii w polskim Kościele mówią*. Pierwszą jej część autor poświęcił swoim własnym badaniom i refleksjom dotyczącym możliwej

skali nadużyć seksualnych w polskim Kościele. Druga część zawiera 12 anonimowych historii osób, które we wczesnym okresie swojego życia doświadczyły molestowania ze strony duchownego. Jak tłumaczył autor, wyraźnym bodźcem do powstania książki były telefony od jego zszokowanych kolegów zza granicy, kiedy w 2011 r. zaczęto ujawniać skalę nadużyć seksualnych ze strony katolickich duchownych w USA, Irlandii, Niemczech i Holandii. Jeden ze znajomych postawił mu wówczas pytanie, na które spróbował odpowiedzieć właśnie na łamach książki: „Skoro u nas jest tak źle, to jak to wygląda w najbardziej katolickim kraju Europy?” (Overbeek, 2013).

Pierwsze próby oszacowania skali problemu pedofilii w polskim Kościele katolickim i spór o jego odpowiedzialność instytucjonalną

W tym celu Overbeek przeprowadził własne badania. Rozpoczął kwerendę materiałów źródłowych, poczynawszy od lokalnych mediów, kończąc na Państwowej Agencji Prasowej oraz ogólnopolskich tygodnikach. Ze zgromadzonych danych wynikało, iż na przestrzeni lat 2001–2011 za pedofilię w polskim Kościele skazano oficjalnie 27 duchownych (Overbeek, 2013, s. 37). Wówczas zrozumiał, co podkreślił także na łamach książki, że problem pedofilii w Kościele w dużym stopniu dotyczy również Polski. Wskazał też, że wspomnianą liczbę należy traktować jako domniemaną, gdyż prowadząc kwerendę, pod uwagę wziął tylko te sprawy, które swój finał znalazły w sądzie i zakończyły się wyrokiem skazującym (Overbeek, 2013, s. 38).

Autor poruszył także inne problemy duchownych polskiego Kościoła, które mogły mieć istotny wpływ na trudności w ustaleniu skali pedofilii w polskim Kościele. Po pierwsze, Overbeek, powołując się na dodatek IPN do *Gościa Niedzielnego*, wskazał, że liczba duchownych katolickich uwikłana we współpracę ze Służbą Bezpieczeństwa wynosi od kilkuset do tysiąca. Jedną z metod werbowania duchownych był szantaż związany chociażby z homoseksualnymi skłonnościami, na których byli przyłapywani. Biorąc pod uwagę powyższe okoliczności, autor zauważył, że skoro homoseksualizm był przedmiotem szantażu tak cennym dla służb bezpieczeństwa, to niewykluczone, że podobny mechanizm dotyczył także kontaktów seksualnych z nieletnimi (Overbeek, 2013, s. 29–30). Wspomniane kwestie w obszerny sposób poruszył także na łamach swoich książek *Chodzi mi tylko o prawdę* i *Księża wobec безпеki* ks. Tadeusz Isakowicz-Zaleski.

Jak wskazywał dalej Overbeek, po zastosowaniu luźniejszego kryterium, w którym brał pod uwagę sprawy sądowe w toku, wyroki za pornografię dziecięcą oraz oskarżenia wystarczająco wiarygodne dla biskupa, by zgłaszać sprawę do prokuratury, liczba sprawców przekraczała 40 (Overbeek, 2013, s. 38). W 2014 r. ks. Adam Żak, pełniący funkcję koordynatora ds. ochrony dzieci i młodzieży przy Konferencji Episkopatu Polski, podał do publicznej wiadomości, że według jego wiedzy w latach 2010–2013 za pedofilię zostało skazanych 19 duchownych (PAP/Rozpadzik, 2024). W związku z tym, że książka holenderskiego dziennikarza została wydana w 2013 r., do 40 zbadanych spraw z lat 2001–2011 należało doliczyć także te ujawnione przez ks. Żaka. Liczba sprawców nadużyć seksualnych w polskim Kościele katolickim zatem już w 2013 r. przekraczała 50.

W obliczu ujawnianych w mediach skandali seksualnych z udziałem duchownych naturalną kwestią podnoszoną w dyskursie publicznym była odpowiedzialność instytucjonalna polskiego Kościoła. Od samego początku KEP przyjęła twarde stanowisko, że polski Kościół w rozumieniu instytucjonalnym nie będzie wypłacał odszkodowań ofiarom pedofilii ze strony duchownych. Znamienna w tej kwestii stała się wypowiedź ówczesnego rzecznika KEP ks. Józefa Klocha, który porównując nadużycia seksualne wobec nieletnich do wypadku samochodowego, stwierdził: „Płaci ten, kto zawinił, a nie ten, kto wydał mu prawo jazdy. I dodaje, że byłoby dziwne, gdyby znieść odpowiedzialność ze sprawcy i przenieść ją na instytucję” (IAR, 2013). Tak jednoznaczne stanowisko zaskakiwało szczególnie mocno, biorąc pod uwagę, że w tym samym czasie Kościół katolicki w USA zdążył wypłacić prawie 4 mld dolarów odszkodowań ofiarom pedofili, w wyniku czego 11 tamtejszych diecezji było zmuszonych ogłosić bankructwo (Deptuła, 2014).

W 2013 r. podczas audycji radiowej *Salon polityczny Trójki* na antenie Polskiego Radia odbyła się dyskusja dotycząca odpowiedzialności instytucjonalnej polskiego Kościoła. Zaprezentowane stanowiska były skrajnie różne, co wskazywało na wyjątkową trudność w poszukiwaniu odpowiednich rozwiązań systemowych. Jarosław Kalinowski z PSL stwierdził, że takie przestępstwa z pewnością nie są indywidualną sprawą, gdyż uderzają w autorytet całej instytucji (Polskie Radio Program Trzeci, ml, 2013). Andrzej Halicki z PO zaznaczył, że rola Kościoła zaczyna się wtedy, kiedy skazany ksiądz nie ma z czego zapłacić odszkodowania. Reprezentujący ugrupowanie Solidarna Polska Jacek Kurski podkreślił, że sytuacja polskiego Kościoła różni się od tej na Zachodzie, gdzie takie odszkodowania się wypłaca. Różnicę tłumaczył tym, że tamtejsze Kościoły są puste, a budżety zasobne. Kościół polski stanowił jego zdaniem przykład odwrotny.

Jedyną osobą prezentującą jednoznaczne stanowisko był Henryk Wujec, ówczesny doradca prezydenta Bronisława Komorowskiego, oceniając: „Biskup jest tym, który odpowiada za księdza i kuria w takim przypadku powinna ponosić odpowiedzialność. Wydaje mi się, że to nieuchronnie czeka Kościół, że będzie musiał ponosić również odpowiedzialność finansową za przypadki pedofilii” (Polskie Radio Program Trzeci, ml, 2013).

Na pierwszy taki pozew nie trzeba było długo czekać, gdyż zaledwie rok później ofiara księdza Zbigniewa R., skazanego w 2012 r. na dwa lata pozbawienia wolności, złożyła pozew przeciwko diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Jak wynikało z akt przeprowadzonego wcześniej postępowania, kuria wiedziała o zachowaniu proboszcza, który regularnie molestował Marcina K., gdy ten miał 12 lat. Pokrzywdzony, oprócz 200 tys. złotych odszkodowania, domagał się także oficjalnych przeprosin na łamach ogólnopolskich tygodników (Marciniak, 2015). Ostatecznie proces zakończył się jednak ugodą. Zgodnie z nią parafia i diecezja miały pokryć koszty terapii poszkodowanego (Marciniak, 2015).

Reforma procedur kościelnych i rozwój standardów ochrony małoletnich po 2013 r.

Dyskurs dotyczący odpowiedzialności instytucjonalnej polskiego Kościoła skłonił KEP do inicjowania działań w zakresie pomocy osobom skrzywdzonym. Pomimo że – jak deklarowali poszczególni hierarchowie – standardy ochrony małoletnich funkcjonowały w polskim Kościele katolickim od 2009 r., to jednak okazały się one niewystarczające w konfrontacji z wieloletnią praktyką niezawiadamiania państwowych organów ścigania o przypadkach pedofilii ze strony biskupów. W związku z tym od 2013 r. KEP zaczęła tworzyć rozwiązania systemowe niosące pomoc osobom skrzywdzonym. Jedną z pierwszych decyzji było powołanie koordynatora ds. ochrony dzieci i młodzieży przy KEP, którym został jezuita ks. A. Żak. W 2014 r. z inicjatywy duchownego swoją działalność rozpoczęło także Centrum Ochrony Dziecka. Do dzisiaj COD skupia się na działaniach prewencyjnych, do których należą szkolenia oraz inicjatywy wychowawcze w zakresie psychologicznym, pedagogicznym i duchowym w tematyce związanej z wykorzystywaniem seksualnym małoletnich (Ekai, 2024). Jak podkreślił w jednym z wywiadów ks. Żak: „[...] o skali zjawiska pedofilii świadczy nie ilość sprawców, którzy często bywają recydywistami, ale ilość ich ofiar, dlatego uwaga i priorytety Kościoła muszą kierować się właśnie do nich” (Wojtas, 2013). Podczas 366. Zebrania Plenarnego KEP, które odbyło się w Warszawie w dniach 7–8 października 2014 r.,

przejęto zaktualizowany tekst *Wytycznych dotyczących wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia* (*Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego...*, 2014). Do ogólnego dokumentu opublikowanego wcześniej przez KEP jako kościelne standardy ochrony małoletnich, dodane zostały trzy aneksy. Pierwszy z nich odwoływał się do pomocy ofiarom, która miała polegać na udzieleniu wsparcia duchowego i psychologicznego osobom skrzywdzonym i ich najbliższym. Wyraźnie zaakcentowano także, że zgłaszające się do kościelnych instancji ofiary należy informować o ich podstawowym prawie złożenia zawiadomienia państwowym organom ścigania. Aneks drugi zawierał szczegółowe procedury postępowania. Wskazano w nim trzy obowiązki spoczywające na zwierzchniku kościelnym w sytuacji zarzutów wobec podlegającego mu duchownego, a są to: odsunięcie od obowiązków, posług i zadań, zapewnienie odpowiedniej opieki psychologiczno-terapeutycznej oraz wskazanie miejsca przebywania i zapewnienie niezbędnych środków materialnych do życia (*Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego...*, 2014). W art. 5 wspomnianego aneksu uwzględniono także zapis mówiący o tym, że w przypadku, gdy zgłoszenie dotyczy osoby poniżej 15. r.ż., do przeprowadzenia przesłuchania potrzebna jest zgoda rodziców i obecność psychologa. W przypadku osób pomiędzy 15. a 18. r.ż. wystarczy natomiast sam psycholog. Czynności, które w myśl art. 6 mogły być prowadzone w ramach postępowania dotyczącego wyjaśnienia domniemanego przestępstwa, to: wezwanie duchownego i przesłuchanie go w siedzibie kurii, przesłuchanie osób posiadających wiedzę na temat domniemanego przestępstwa, a także przeprowadzenie wizji lokalnej (*Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego...*, 2014). W ostatnim dodanym aneksie znalazły się zasady informacji i profilaktyki, dzięki którym polski Kościół ma przeciwdziałać problemowi pedofilii. Zwrócono uwagę na potrzebę pogłębionej oceny psychologicznej kandydatów wstępujących do seminarium, pomocnej w wyeliminowaniu kandydatów o zaburzeniach seksualnych. W obszarze działań prewencyjnych uwzględniono także wykłady i konferencje poświęcone kształtowaniu się dojrzałej seksualności wśród przyszłych zakonników i księży oraz uświadamianie ich o konsekwencjach prawnych wynikających z przestępstw popełnianych przeciwko szóstemu przykazaniu.

Podsumowanie

Jak pokazuje przeprowadzona na łamach niniejszego artykułu kwerenda materiałów źródłowych, pierwsze przypadki pedofilii w polskim Kościele okazały się dla KEP bolesną konfrontacją pomiędzy społeczną rolą moralizatora a faktycznym przestrzeganiem fundamentalnych zasad katolickiej nauki społecznej. W każdym z krajów, w których problem ten zaczęto rozwiązywać dużo szybciej niż w Polsce, jak Irlandia, USA czy Niemcy, zwracano uwagę na zabieganie tamtejszych Kościołów lokalnych o nieujawnianie przypadków pedofilii ze strony duchownych tak długo, jak będzie to możliwe, co udawało się między innymi dzięki mechanizmowi przenoszenia sprawców tych przestępstw na inne parafie (Kloch i Przybysz, 2014, s. 94). Analogicznie proces ten wyglądał w Polsce, gdzie kluczową rolę w ujawnianiu patologicznych zaniedbań polskich hierarchów odegrały nie władze Kościoła, które ze względu na propagowanie określonych wartości powinny zabiegać o wykorzenienie zła ze swoich struktur, lecz media, dzięki którym polska opinia społeczna mogła dowiedzieć się o wyjątkowo trudnym położeniu ofiar kościelnej pedofilii.

Jak pokazały przywołane z lat 2001–2015 wypowiedzi poszczególnych przedstawicieli KEP, szczególnie te skierowane do osób skrzywdzonych, niezwykle trudno było zaakceptować hierarchom obecność patologii w swoim środowisku. Świadczy o tym nie tylko zaprezentowany w artykule mechanizm przenoszenia sprawców do innych parafii, lecz przede wszystkim charakter wywołanych presją medialną publicznych przeprosin. Zastosowane w nich zabiegi retoryczne umniejszające traumę ofiar pokazały wówczas, jak trudna będzie droga rozliczenia polskiego Kościoła z problemu pedofilii. W tym kontekście na szczególną uwagę zasługują jednak słowa polskiego zakonnika o. Ludwiga Wiśniewskiego: „Kościoły w innych krajach potrafiły się z nim zmierzyć. A my? Najpierw udawaliśmy, że nas to nie dotyczy, a teraz zachowujemy się jak ktoś, kto przed rozpoczęciem niezbędnej do wykonania pracy boi się ubrudzić sobie ręce” (Wiśniewski, 2019).

Bibliografia

- Arb (2013, 27 września). Dziennikarze pytają o pedofilię – ksiądz mówi: nie wasza sprawa. Kompromitacja. *Wprost*. <https://auto.wprost.pl/418557/ks-wojciech-lipka-powinien-odejsc-kompromituje-kosciol.html> (dostęp: 13.09.2024).
- Baliszewski, T. (2013, 27 września). Dzieje się. Episkopat przemówił ws. pedofilii. „Trzeba napiętnować i ukarać winnych”. *Na Temat*. <https://natemat.pl/76335,episkopat-przemowil-ws-pedofilii-trzeba-napietnowac-i-ukarac-winnych> (dostęp: 18.09.2024).
- Deptuła, T. (2014, 20 lutego). Odszkodowania pogrążają Kościół. *Rzeczpospolita*. <https://www.rp.pl/swiat/art12620801-odszkodowania-pograzaja-kosciol> (dostęp: 18.09.2024).
- DJ (2020, 5 sierpnia). Po 16 latach od wyroku były proboszcz z Tylawy skazany za molestowanie dzieci dostał zakaz odprawiania mszy. *Więź*. <https://wiesz.pl/2020/08/05/po-16-latach-od-wyroku-byly-proboszcz-z-tylawy-skazany-za-molestowanie-dzieci-dostal-zakaz-odprawiania-mszy> (dostęp: 12.09.2024).
- Dziennik Gazeta Prawna (2019, 25 stycznia). *Abp Paetz mimo zakazu koncelebrował mszę. Kuria usuwa zdjęcie*. <https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/589964,paetz-zakaz-koncelebrowanie-msza-kuria-usuwa-zdjecia.html> (dostęp: 11.09.2024).
- Ekai (2024, 4 marca). *10 lat temu powstało Centrum Ochrony Dziecka*. <https://www.ekai.pl/10-lat-temu-powstalo-centrum-ochrony-dziecka> (dostęp: 22.09.2024).
- IAR (2013, 10 sierpnia). Abp Michalik przeprosza: to był lapsus językowy. *Polskie Radio 24*. <https://polskieradio24.pl/artukul/950819,abp-michalik-przeprosza-to-by-lapsus-jezykowy> (dostęp: 15.10.2024).
- IAR (2013, 3 października). Rzecznik prasowy Episkopatu: Kościół nie będzie płacił ofiarom księży-pedofilów. *Dziennik Gazeta Prawna*. <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/736732,episkopat-polski-kosciol-nie-bedzie-placil-ofiarom-ksiezy-pedofilow.html> (dostęp: 20.09.2024).
- IAR/PAP/iz (2014, 27 czerwca). Arcybiskup Wesołowski wyrzucony ze stanu kapłańskiego. *Polskie Radio 24*. <https://polskieradio24.pl/artukul/1163330,arcybiskup-wesolowski-wyrzucony-ze-stanu-kaplanskiego> (dostęp: 17.09.2024).
- Jakubowski, T. (2013, 27 września). Proboszczem na Tarchominie był ksiądz skazany za molestowanie! *Wirtualna Polska*. <https://wiadomosci.wp.pl/warszawa/proboszczem-na-tarchominie-by-l-ksiadz-skazany-za-molestowanie-6178463615501953a> (dostęp: 13.09.2024).
- Jarząbek, T. (2019). Przestępstwa seksualne wobec małoletnich w prawie kanonicznym. *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich*, 32, 69–86. <https://doi.org/10.32077/skp.2019.32.1-4>
- JM & JS (2002, 23 lutego). Grzech w Pałacu Arcybiskupim. *Rzeczpospolita*. <https://archiwum.rp.pl/artukul/374618-Grzech-w-Palacu-Arcybiskupim.html> (dostęp: 10.09.2024).
- Kloch, J. & Przybysz, M. (2014). Medialny przekaz problematyki pedofilii w Kościele katolickim w Polsce. *Symposium*, 18/2(27), 93–112.
- Krzyżak, T. (2013, 2 października). Abp Hoser przeprosza. Kanclerz kurii odchodzi. *Rzeczpospolita*. <https://www.rp.pl/kosciol/art5352821-abp-hoser-przeprosza-kanclerz-kurii-odchodzi> (dostęp: 14.09.2024).

- Lempa, F. (2013). *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*. Białystok: Temida 2. Wydawnictwo Stowarzyszenia Absolwentów Wydziału Prawa. MAC/tr (2013, 8 października). Abp Michalik o pedofilii: Dziecko Ignie, drugiego człowieka wciąga. TVN24. <https://tvn24.pl/polska/abp-michalik-o-pedofilii-dziecko-ignie-drugiego-czlowieka-wciaga-ra361169-ls3448860> (dostęp: 14.10.2024).
- Marciniak, I. (2015). Sprawa: ofiara księdza pedofila kontra diecezja, zakończy się ugodą? GK24. <https://gk24.pl/sprawa-ofiara-ksiedza-pedofila-kontra-diecezja-zakonczy-sie-ugoda/ar/4650180> (dostęp: 25.11.2025).
- Mz (2019, 30 listopada). Arcybiskup Gądecki przeprosza za czyny Juliusza Paetza. *Rzeczpospolita*. <https://www.rp.pl/kosciol/art9121351-arcybiskup-gadecki-przeprosza-za-czyny-juliusza-paetza> (dostęp: 12.09.2024).
- Nsz & bgr (2013, 30 września). Ks. Gil poszukiwany. Jest komunikat na stronie Interpolu. TVN24. <https://tvn24.pl/polska/ks-gil-poszukiwany-jest-komunikat-na-stronie-interpolu-ra358741-ls3446842>. (dostęp: 16.10.2024).
- Overbeek, E. (2013). *Lękajcie się. Ofiary pedofilii w polskim kościele mówią*. Tłum. zbiorowe. Warszawa: Czarna Owca.
- PAP (2015, 31 sierpnia). Józef Wesołowski będzie pochowany jako duchowny. Zakaz wstępu dla mediów na mszą żałobną. *WP Wiadomości*. <https://wiadomosci.wp.pl/jozef-wesolowski-bedzie-pochowany-jako-duchowny-zakaz-wstępu-dla-mediow-na-msza-zalobna-6027700962342017a> (dostęp: 25.11.2025).
- PAP / Rozpadzik (2014, 21 czerwca). Ksiądz ujawnia dane o pedofilii w polskim Kościele. 19 skazanych duchownych. *Dziennik Wiadomości*. <https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/462524,ksiadz-ujawnia-dane-o-pedofilii-w-polskim-kosciele-19-skazanych-duchownych.html> (dostęp: 19.09.2024).
- Polskie Radio Program Trzeci, ml (2013, 5 października). Kościół będzie musiał ponieść odpowiedzialność finansową za pedofilię. *Wprost*. <https://www.wprost.pl/419552/wujec-kosciol-bedzie-musial-ponosic-odpowiedzialnosc-finansowa-z.html> (dostęp: 21.09.2024).
- Sp (2020, 3 sierpnia). Kolejna kara dla księdza pedofila z Tylawy. *Onet*. <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/ksiadz-michal-m-z-tylawy-nie-moze-odprawiac-mszy-z-udzialem-wiernych/fzswryf> (dostęp: 12.09.2024).
- Sporniak, A. (2015, 25 marca). Wojciech G skazany na 7 lat. *Tygodnik Powszechny*. <https://www.tygodnikpowszechny.pl/wojciech-g-skazany-na-7-lat-27184> (dostęp: 16.10.2024).
- Stopka, A. (2019). Niejasność. *Przewodnik Katolicki*. <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwump/2019/Przewodnik-Katolicki-47-2019/Wiara-i-Kosciol/Niejasnosc> (dostęp: 11.09.2024).
- TVN24 (2019, 21 maja). *Czarno na białym: Głośna sprawa księdza z Tylawy* (21.05.2019). <https://tvn24.pl/go/programy,7/czarno-na-bialym-odcinki,11367/odcinek-16,S00E16,21000> (dostęp: 12.09.2024).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. 2025, poz. 383).
- Wilczyński, K. (2016). Sprawa arcybiskupa Paetza nie została rozwiązana. *Deon*. <https://deon.pl/kosciol/komentarze/sprawa-abpa-paetza-nie-zostala-rozwiazana,387890> (dostęp: 11.09.2024).
- Wiśniewski, O. (2019, 25 marca). Będzie bolało. *Tygodnik Powszechny*. <https://www.tygodnikpowszechny.pl/bedzie-bolalo-158128> (dostęp: 24.09.2024).

- Wojtas, A. (2013). O. Żak SJ o przeciwdziałaniu pedofilii w Kościele. *Deon*. <https://deon.pl/kosciol/o-zak-sj-o-przeciwdzialaniu-pedofilii-w-kosciele,214809> (dostęp: 23.09.2024).
- Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko VI przykazaniu z osobą niepełnoletnią poniżej 18 roku życia (2014). <https://ochrona.episkopat.pl/dokumenty/wytyczne-dotyczace-wstepnego-dochodzenia-kanonicznego-w-przypadku-oskarzen-duchownych-o-czyny-przeciwko-szostemu-przykazaniu-dekalogu-z-osoba-niepelnoletnia-ponizej-osiemnastego-roku-zycia-2> (dostęp: 25.09.2024).
- Zakolska, O. & Kropiwek, K. (2019, 15 listopada). Archidiecezja Poznańska: zmarł abp senior Juliusz Paetz. *Polska Agencja Prasowa*. <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C542724%2Carchidiecezja-poznanska-zmarl-abp-senior-juliusz-paetz.html> (dostęp: 10.09.2024).

Responses of representatives of the Polish Bishops' Conference to cases of sexual abuse of minors by clergy from 2001 to 2015

SUMMARY The article focuses on exposing the beginnings of the difficult process of holding the Polish Catholic Church accountable for the problem of pedophilia, which continues to this day. The purpose of the article is to present the reactions of the Polish Bishops' Conference related to cases of clergy sexual abuse disclosed in the media between 2001 and 2015. Of particular importance in this context was not only the critical analysis of the public statements of individual representatives of the KEP, but also the activities initiated by it related to the development of the first standards for the protection of minors in the Polish Catholic Church. In this context, the search for source materials devoted to the first cases of pedophilia in the Polish Catholic Church, such as the case of Archbishop Juliusz Paetz, Father Michael M. from Tylawa, or the two high-profile cases of sexual abuse by Polish clergy in the Dominican Republic, Father Wojciech Gil and Apostolic Nuncio Archbishop Józef Wesołowski, proved crucial. The first book on the problem of pedophilia in the Polish Church, published in Poland in 2013 by Dutch journalist Ekke Overbeek, also played an important role. The application of the legal-institutional method made it possible to examine the process of shaping the Church's standards for the protection of minors having its expression in the document *Guidelines for Initial Canonical Investigation in the Case of Accusations of Clergy of Acts against the Sixth Commandment of the Decalogue* with a minor under the age of eighteen. The formation of the aforementioned standards also had its expression in the establishment of the office of the Coordinator for the Protection of Children and Adolescents at the KEP in 2013, as well as the Child Protection Center, established a year later and still operating today.

KEYWORDS Polish Bishops' Conference, Catholic Church, pedophilia in the Polish Catholic Church, Coordinator for the protection of children and adolescents, Archbishop

Data przekazania artykułu: 9.11.2024; data zaakceptowania artykułu: 25.09.2025.